

KULTURKRÓNIKA

JOHN REED

(Író-portré, XX. század)

Írta: JOHN DOS PASSOS

John Reed tizenöt éve halott.

John Reed,

szülei, tekintélyes portlandi kereskedők, egyetemre keletre küldik, a Harvard egyetemre megy.

Reed vidám, kíváncsi fiú volt és mindenre szomjas. Egy férfinek sok mindent kell az életben szeretni és Reed férfi volt. Szerette a férfiakat, szerette a nőket, szerette az arisztokratikus lunchöt, szerette a jó angol prózát s a ködös éjjeleket, szeretett inni és verselni, szerette a vízisportot és a baseball-t, szavalókórusokat vezényelt és macskazenét, beszélt ósrégi klubok borostyán övezte fala előtt (nem éppen a legjobb klubok előtt, miután vére nem volt elég ritka a legjobb klubok számára) —

s a haldokló ősz, a legjobb angol prózát, a szélben lebegő lámpákat, a szülfák alatt a szürkületet, a legutolsó villamoskocsit, amely a Haymarket felől a Cambridport-i vak gyáruccákon keresztül csilingelt, a részegeket, az „áldomást“, az auditoriumok bányái beszédeit —

Reed közepette e világnak: Villon, aki a tanyáját keresi a Sullivan Street körüli olasz felhőkarcolóknak —

Reed matróz volt egy állatszallító gőzösön, megakarta nézni a világot, kalandokra startolni, komikus történeteket mesélni, lázas estéket megélni a városokban, hallgatni a gyárszírénák ezerféle bőgését, asszonyok mágiikus pillantását elfogni, Európát szagolni, Páriszt mint egy osztrigát benyelni, Reed!

Itt volt azonban Linc Steffens, aki a kooperatívák áldását hirdette s gyér marxizmusát, mint a porcukrot szórta szét a tömeg fölött, és itt volt ama nyugati férfi, aki megakarta reformálni a mélységeket —

Reed a legjobban szeretett volna hordóban élni és verseket írni, de elment a meetingekre és az éhező emberek közé, nem tudott annyi sok éhező ember közt verseket írni.

Nem tanulta volna meg az iskolában kívülről a függetlenségi nyilatkozatot? Reed Nyugati volt és a szavai helyt álltak azért, amit jelentettek. Szelleme még friss volt Nyugattól s ha a Harvard-Club bárjában valami gazdag jampecnek valamit mondott, úgy helytállott azért, amit mondott a lába sarkától egész fésülhetetlen haja hullámaig.

Vére nem volt elég ritka a Harvard-Club, a holland Treat-Club s a nagyon tiszteletreméltó, de nagyon unalmas New-York-i Bohémia klub számára.

Reed vidám és kíváncsi volt és mindenre szomjas, és férfi. S egy férfinek sok mindent kell az életben szeretnie.

1913.

Felutazik Patersonba, hogy a sztrájkról írjon. Irt a felvonuló textil-munkásokról, akiket megvertek s a sztrájk alkalmával letartóztatottokról —

mielőtt még tudta volna mi történt, ő maga is beállt a sorba, együtt menetelt velük, megverték és a börtönbe dobták —

a lap kezességet akart vállalni, Reed visszautasította, még többet akart tanulni a sztrájkolók között a börtönben,

és tanult annyit, hogy megtudta, hogy valamit tenni kell az éhezõ emberekért.

A „Metropolitan Magazine“ elküldte Mexikóba,

a megbízás: írjon Panco Villa-ról.

Panco Villa megtanította írni és a kiégett hegyek, magas kaktuszok, páncélvonatok és zenekarok, amelyek apró tereken kékfátylú indiai lányokat táncra zenélnek,

és a véres por, a puskalövések zaja, a sivatag feletti iszonyú éj s a halk, barna peonok

éhezve, haldokolva, meggyilkolva a szabadságért,

a hazáért, a vizért, az iskolákért —

Mexikó megtanította írni.

Reed Nyugati volt s a szavai helyt álltak azért, amit jelentettek.

Kiütött a háború — a hóvihar, amely kioltott az országban minden Diogenes-lámpást.

A jó emberek hadseregeket szerveztek és gépfegyverek után kiáltoztak. John Reed az utolsó volt a nagy haditudósítók törzséből, akik a cenzura számára forróvá tették a poklot s a bőrüket egy tudósításért kockára tették.

Ha megakarják tudni, hogy milyen volt a háború, akkor olvassák el Reed tudósításait

a német frontról,

a szerb visszavonulásról,

Szalónkiról,

a repedező cári birodalom lövészárkairól,

a titkos rendõrség nemzetközi maffiájáról,

a kulmi kazamatákról.

A Joffre-ék nem akarták beengedni Franciaországba, mert azt mondták, hogy Reed egy alkalommal Rheims előtt a német állásokba lopódzott és elsütött egy német tarackot, amely a „civilizáció szívére“ volt irányozva; mindezt azért, hogy a német legénységet szórakoztassa. De vajjon nem mindegy, hogy ki süti el a tarackot? Reed a fiúk közt volt, akiket a pokolba küldtek, a németek közt, a poilu-k közt, a muzsikok és bulgárok közt, minden nemzet frontmedvéi közt, a szalonikui kolera barakkok haldoklói közt

Reed

1917 októberében

a katonák és parasztok közt volt

Pétervárt —

„Tíz nap, amely megrengette a világot“,

Reed megírta minden idők számára!

Már nem Pancho Villáról írt, már nem a Harvard Club-ról,

már nem a Provincetown Players-ről, már nem terveket szőtt valamely antik színházról, már nem rimes prózát írt s valami jó haditudósító riportjait, akit valami blöd mesével kiküldtek —
ez már nem tréfa volt,
ez komoly volt!

Delegátus,
vissza Amerikába, ítélet, Wilson, aki megtöltötte a börtönöket,
hamis utlevelek, beszédek, titkos dokumentumok, orvos a Vörös
Keresztnél,

menekült egy szénszállító hajón, a Missisipin lefelé.
börtön Finnországban, minden papírját ellopják, már semmi
kilátás az írásra, már semmi kilátás az életre, már semmiféle be-
szélgetés a kandalló előtt, a takaros kollégiumi ifjakkal —
a Harvard Clubban mindent elintellektualizálnak, hogy a vilá-
got elaltassák Pierpont Morgan miatt —
a világban már nincs tréfa
csak gépfegyvertűz és halál.
mérgező gáz, éhség, tetvek, poloskák, kolera, tifusz,
már nincs a sebekre pólya, nincs chloroform, nincs aether,
ezek halnak meg gennyben és vérben, elüszkösödött sebegekben, csont-
szűben, nincs Vörös Kereszt, csak sárga keresztes gránátok és min-
denütt kémek,
tankok az isten ellen!

A Smolny ablakai izzanak mint a folyékony acél,
a Smolnyban nem alszanak többé,
Smolny, a gigantikus üzem, huszonnégy órát dolgozik,
Smolny, az óriási száj, embereket nyel be, nemzeteket,
reményeket, ösztönzéseket, félelmet —
nyersanyagot
az új élet
cölöpei számára.

Egy férfinak sok mindent kell az életben szeretnie,
Reed Nyugati volt s a szavai helyt álltak azért, amit jelen-
tettek.

Reed mindent az olvasztótégelybe dobott,
munka és szeretet —
munka és szeretet
forrasztják össze az új életet.

Írt, vállalt megbízatásokat, mindenütt kémek vették körül;
dolgozott,

még elesett.
Tífuszt kapott és meghalt Moszkvában.
Egyedül.
A Legnagyobb Téren égették el.

MOHOLY NAGY LÁSZLÓ NYILT LEVELE A NEMZETKÖZI OK-
TATÓFILM KIÁLLÍTÁS ZSÜRIJÉHEZ, Rómába. A nyílt levél,
mely a filmiparhoz és mindazokhoz szól, akiknek érdeke a jó film fejlő-
dése, napjaink elsőrendű dokumentumai közé tartozik, még ha ért-
hető okokból csak a művészet, illetve az üzlet vonaláról is argumen-
tál. A nyílt levelet, amit Moholy Nagy László készséggel bocsájtott
rendelkezésünkre, alább teljes terjedelmében közöljük: